

België, Argentinië, Brazilië, Frankrijk, Groot-Brittannië en Nederlands West-Indië (onuitgegeven masterscriptie, Universiteit Utrecht, 2011).

⁹⁴ De GKB hebben gedurende hun geschiedenis maar drie predikanten gehad die de Belgische nationaliteit bezaten. Het betreft: A. Lauwers; C.L.A.M. Van Puyvelde (1877-1972), die in 1955-1956 de gereformeerde kerk van Boechout pastoraal heeft verzorgd; en E.A. Rooze (1948-), die drie maanden voordat de GKB uit het verband van de GKN werden losgemaakt, als predikant van de gereformeerde kerk te Mechelen aan de slag ging.

⁹⁵ Krijger, *A Dutch City*, specifiek 74, 150; 'Een Hollandse stad', specifiek 20.

⁹⁶ *Acta Gereformeerde Kerken in Nederland 1936*, bijlage xxiiA, 196; Temmerman, 'De gereformeerde school', 75. Ook andere protestantse scholen in Vlaanderen hadden aanvankelijk een voorkeur voor onderwyzend personeel uit Nederland. De gerichtheid op Nederland was zelfs expliciet verankerd in de structuur van de scholen met de Bijbel in Brussel en Antwerpen: zij hadden de bedoeling protestants onderwijs aan te bieden aan kinderen van in België verblijvende Nederlanders en volgden daarom een Nederlands leerplan. Tot 1999 kregen zij subsidie van het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken.

⁹⁷ *Acta Gereformeerde Kerken in Nederland 1927*,

zetten: de hervormde P. de Haan (1890-1962) (predikant van de protestantse kerk, aangesloten bij de Bond van Kerken), de hervormde Eykman (predikant van de zendingskerk) en de gereformeerde A.G. Barkey Wolf (1892-1974) (predikant van de gereformeerde kerk).⁹⁹ Ook in Gent ging het initiatief tot schoolstichting uit van Nederlanders: de hervormde J.J.H. Visch (1883-1948) (predikant van de protestantse kerk, behorend tot de Bond van Kerken), de hervormde, later christelijk-gereformeerd geworden L. Holtrigter (1889-1971) (hulppredikant in de zendingskerk) en de gereformeerde P. Neven (1886-1958) (hoofd van de Brusselse Prinses Julianaschool).¹⁰⁰ J. Temmerman, één van de auteurs van een gedenkboek over de Gaspard de Colignyschool, suggereert zelfs dat in deze laatste plaats de schoolstrijd in Nederland *direct* tot het streven naar oprichting van een school met de Bijbel aanleiding heeft gegeven.¹⁰¹ Zoals Spaanse *conquistadores* na de definitieve terugdringing van moslimheersers (1492) de smaak van het veroveren te pakken hadden en hun territoriumdrift verder buiten het Iberisch schiereiland poogden te stillen,¹⁰² zo gingen Nederlandse protestanten in België, als de suggestie van Temmerman wordt gevolgd, na voltooiing van de in hun voordeel beslechte schoolstrijd in Nederland (1917) ook in hun land van vestiging met evenveel veroveringsdrang de oprichting van eigen scholen nastreven. Wat in het oog springt, maar gezien de leidende rollen die zij alom in protestantse gemeenschappen vervulden, geen verbazing wekt, is dat dominees, die vrijwel altijd uit Nederland kwamen, bij schoolstichtingsinitiatieven het voortouw namen. Dat was bij de protestantse scholen die in de negentiende eeuw in Vlaanderen korte tijd hun deuren hadden kunnen openen, ook het geval geweest.¹⁰³

Betrokkenen bij de VPCO projecteerden de situatie in Nederland eenvoudigweg op Nederlandstalig België. Het maakte niet uit of de instandhouding van scholen met de Bijbel, laat staan als onderdeel van een algehele 'herkerstening', zoals in gereformeerde kring werd geambieerd, een reële doelstelling was of niet; er was een beginsel in het geding, naar wiens verwezenlijking onafhankelijk van de specifieke context gestreefd zou moeten worden. Voor het functioneren van zijn kerkelijk leven was het protestantisme in Vlaanderen, bij gebrek aan een eigen infrastructuur – geld, personeel, expertise, opleidingsmogelijkheden, netwerken –, sowieso al hooglijk aangewezen op Nederland. Dit gold in versterkte mate voor de verwezenlijking van doelen *buiten* het kerkelijke domein, zoals de instandhouding van scholen met de Bijbel. De noodzakelijke middelen om dit doel na te streven werden in Vlaanderen vanuit Nederland geïmporteerd. In België verblijvende Nederlandse predikanten en Nederlandse kerkleden vormden de schakels in deze transfer van Noord naar Zuid.